

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА ”
(обов’язкова)**

ХАРКІВ

2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для самостійної роботи та практичних занять
з **НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**
“ Безоплатна правова допомога ”
(обов’язкова)

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

ХАРКІВ-2021

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Безоплатна правова допомога» (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень другий (магістерський) / Уклад.: Т. Б. Вільчик, О. О. Шандула. – Х.: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021.

У к л а д а ч і:

Вільчик Тетяна Борисівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шандула Олександр Олексійович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою університету (протокол № __ від __.__. 2021 р.)

1. ВСТУП

Цілями навчальної дисципліни «Безоплатна правова допомога» є закріплення, розширення та поглиблення знань студентів щодо практичної діяльності адвокатів з надання безоплатної правничої допомоги, порівняння міжнародних стандартів діяльності адвокатури з нормами вітчизняного законодавства, вивчення наукових вітчизняних та зарубіжних доктрин організації і діяльності інституту адвокатури з надання безоплатної правової допомоги, активізація аналітичної діяльності студентів, вироблення вмінь самостійного аналізу та тлумачення законодавства, проведення науково-дослідницької роботи, спрямованої на подальшу гармонізацію законодавства, що регулює організацію та діяльність інституту адвокатури з надання безоплатної правової допомоги.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішення наступних завдань навчальної дисципліни:

- вивчення сутності та правового регулювання інституту безоплатної правової допомоги;
- відокремлення видів безоплатної правової допомоги та правових послуг, що надаються на безоплатній основі;
- аналіз міжнародних стандартів безоплатної правової допомоги та проблем їх реалізації у національному законодавстві;
- визначення суб'єктів надання та отримання безоплатної правової допомоги;
- вивчення правового становища, функцій та повноважень адвоката при наданні безоплатної правової допомоги;
- визначення прикладних проблем реалізації адвокатурою покладених на неї функцій з надання безоплатної правової допомоги та напрямів подальшого вдосконалення законодавства, що регулює її організацію та діяльність;
- проведення порівняльно-правового аналізу практичної діяльності адвокатури з надання безоплатної правової допомоги у різних правових системах та виявлення шляхів оптимізації діяльності вітчизняної адвокатури, гармонізації законодавства, що регулює її діяльність, із європейським.

Навчальна дисципліна «Безоплатна правова допомога» належить до

дисциплін професійного циклу. При її вивченні використовуються знання, отримані з таких дисциплін, як: «Теорія адвокатури», «Міжнародні стандарти адвокатури», «Адвокатська деонтологія», «Історія адвокатури», «Адміністративне право», «Кримінальний процес», «Цивільний процес» та ін.

Основні положення навчальної дисципліни можуть застосовуватися при вивченні таких дисциплін : «Практикум адвокатури», «Адвокат у кримінальному провадженні», «Адвокат у цивільному процесі», «Актуальні проблеми цивільного права» та ін.

Курс «Безоплатна правова допомога» передбачає різні форми навчання: лекції, практичні заняття, індивідуальне консультування викладачем студентів з проблемних питань; колоквиуми, експериментальні форми практичних робіт, тестування, написання курсових та контрольних робіт, вирішення практичних ситуацій; самостійну роботу студентів з нормативними та літературними джерелами, що рекомендовані для вивчення в рамках курсу.

Практичні заняття – одна з основних форм навчання. Їх мета полягає у засвоєнні основних теоретичних положень і відпрацюванні навичок практичного застосування законодавчих норм, що регулюють організацію та діяльність інституту адвокатури. Практичні заняття проходять у формі відповідей студентів на теоретичні питання, вирішення практичних завдань, ділових ігор, вивчення конкретних практичних прикладів. З найважливіших теоретичних тем курсу проводяться колоквиуми. На практичних заняттях перевіряється ступінь засвоєння студентами теоретичних питань курсу, положень законодавства та практики його застосування.

Значна увага приділяється самостійній роботі студентів та проведенню індивідуальних консультацій. Виконання самостійної роботи дає можливість студенту закріпити та поглибити теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення окремих тем курсу, навчитися самостійно працювати з різними інформаційними джерелами, інтерпретувати матеріали періодичної літератури, аналізувати навчальну та наукову літературу, практику роботи адвокатів, отримати навички дослідної роботи.

Підсумковою формою контролю знань є іспит, який має на меті перевірити

рівень засвоєння теоретичних знань, уміння застосовувати ці знання при вирішенні конкретних професійних задач, а також самостійно працювати з науковою та навчальною літературою.

У результаті вивчення курсу «Безоплатна правова допомога» студенти повинні:

- **знати** основні міжнародні стандарти організації та діяльності інституту адвокатури з надання безоплатної правової допомоги, вміти їх класифікувати та розкривати їх сутність;

- **оволодіти** актуальними зарубіжними доктринами у сфері регулювання організації і діяльності інституту безоплатної правової допомоги;

- **вміти проводити** порівняльно-правовий аналіз організації та діяльності інституту адвокатури у різних правових системах;

- **самостійно виявляти** напрями оптимізації організації та діяльності вітчизняної адвокатури, гармонізації законодавства, що регулює її діяльність з надання безоплатної правової допомоги, із міжнародними стандартами.

- **вірно тлумачити** та застосовувати міжнародні нормативно-правові акти щодо організації та діяльності інституту адвокатури з надання безоплатної правової допомоги при вирішенні практичних ситуацій, у тому числі й рішення Європейського Суду з прав людини.

ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1.	08.02.21- 12.02.21	Модуль № 1. Загальна характеристика інституту безоплатної правової допомоги. Тема 1. Конституційне право на безоплатну	2			
----	-----------------------	---	---	--	--	--

		правову допомогу. Лекція.				
2.	15.02.21- 19.02.21	Тема 2. Адміністрування системою безоплатної правової допомоги. Лекція.	2			
3.	22.02.21- 26.02.21	Тема 3. Організація надання безоплатної первинної правової допомоги. Лекція. Тема 1. Конституційне право на безоплатну правову допомогу Практичне заняття.	2 2			
4.	01.03.21- 05.02.21	Тема 4. Організація надання безоплатної вторинної правової допомоги. Лекція. Тема 2. Адміністрування системою безоплатної правової допомоги. Практичне заняття	2 2			Контроль-не тестування за результатами 1-го модуля
17.	09.03.21 – 12.03.21	Модуль 2. Організація надання вторинної безоплатної правової допомоги адвокатом Тема 5. Надання безоплатної вторинної правової допомоги адвокатами. Лекція Тема 3. Організація надання безоплатної первинної правової допомоги. Практичне заняття	 2 2			
18.	15.03.21- 19.03.21	Тема 6. Надання безоплатної вторинної правової допомоги на досудових стадіях кримінального судочинства. Лекція Тема 4. Організація надання безоплатної	4 2			

		вторинної правової допомоги. Практичне заняття				
19.	22.03.21- 26.03.21	Тема 7. Надання безоплатної вторинної правової допомоги на судових стадіях кримінального судочинства. Лекція. Тема 5. Надання безоплатної вторинної правової допомоги адвокатами. Практичне заняття	2 2			
20.	29.03.21 - 02.04.21	Тема 8. Організація роботи адвоката при наданні безоплатної правової допомоги у цивільному судочинстві. Лекція. Тема 6. Надання безоплатної вторинної правової допомоги на досудових стадіях кримінального судочинства. Практичне заняття.	2 2			
21	05.04.21- 09.04.21	Тема 9. Організація роботи адвоката при наданні безоплатної правової допомоги у адміністративному судочинстві. Лекція. Тема 7. Надання безоплатної вторинної правової допомоги на судових стадіях кримінального судочинства. Практичне заняття.	2 2	2		

22	12.04.21- 16.04.21	Тема 8. Організація роботи адвоката при наданні безоплатної правової допомоги у цивільному судочинстві. Практичне заняття.	2			
23.	19.04.21- 23.04.21	Тема 9. Організація роботи адвоката при наданні безоплатної правової допомоги у адміністративному судочинстві. Практичне заняття.	2			Контрольне тестування за результатами 2 модуля
24.	26.04.21- 30.04.21	Тема 10. Проблеми оптимізації системи безоплатної правової допомоги та гармонізації законодавства, що регулює її діяльність, із європейським. Практичне заняття.	2		2	

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА № 1. Конституційне право на безоплатну правничу допомогу та його правове забезпечення

План:

1. Історичні аспекти виникнення та розвитку інституту безоплатної правничої допомоги (далі – БПД).
2. Міжнародні стандарти БПД та правове забезпечення права на БПД в Україні.
3. Сутність конституційного права на БПД.

4. Державна політика у сфері БПД та її принципи.
5. Принципи організації та діяльності інституту адвокатури та їх специфіка у сфері надання БПД (сутність принципів верховенства права, законності, компетентності і добросовісності; незалежності; превентивності; недопустимості конфлікту інтересів; конфіденційності).
6. Принципи БПД у *Хартії основних принципів європейської юридичної професії*.
7. Принцип права на БПД у Резолюції 78 (8) *Про безоплатну правову допомогу і юридичні консультації*, прийняту Комітетом міністрів Ради Європи 02.03.1978 р.
8. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: проблеми його практичної реалізації та напрями подальшої оптимізації.
9. Характеристика органів, що входять до системи надання безоплатної правової допомоги в Україні.
10. Фінансування БПД в Україні.
11. Обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають БПД. Формули для розрахунку винагороди. Механізм фінансової звітності.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати рекомендовану основну та додаткову літературу із метою поглиблення знань щодо виникнення інституту безоплатної правової допомоги.
2. Підготувати конспект із опрацьованої літератури.
3. Провести порівняльний аналіз національного та зарубіжного законодавства щодо видів правової допомоги в Україні та в зарубіжних країнах.
4. Зробити порівняльну анотацію наукових статей та / або монографій із зазначеної тематики.
5. Вирішити практичні завдання за фабулами справ.

Кейс 1.

До Харківського міського центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги звернувся клієнт А., який є інвалідом з дитинства. Центром було призначено адвоката Ш. Під час розгляду цивільної справи в суді клієнт помер. правонаступником у справі став Б. – син клієнта А. У зв'язку з цим Центром було видано наказ про припинення доручення про надання безоплатної

вторинної правової допомоги, що було видано адвокату Ш. на ведення цієї справи.

Б. – син померлого клієнта оскаржив це рішення, посилаючись на те, що судовий розгляд справи не закінчився, а доручення Центром видавалося для ведення цієї конкретної справи.

Питання по кейсу:

1. *Висловіть думку стосовно описаної ситуації.*
2. *Чи правомірні дії Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про скасування?*
3. *Хто має право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги?*

Рекомендована література:

1. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верхов. Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. *Відомості Верхов. Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
6. «Калькулятор» для розрахунку розміру винагороди-оплати послуг за надання БВПД. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/calc-act-forms/>
7. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // *Право України*. 2014. С. 243-250.
8. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
9. Вільчик Т.Б. Конституційна природа права на правову допомогу: сравнительный анализ // *Международный научно-практический журнал «Закон и Жизнь»*. Минск, 2013. № 10. С. 55-59.
10. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНІ», 2006. 304 с.
11. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України// *Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.

12. Іванцова А. В. Поняття безоплатної правової допомоги в Україні та за кордоном. / А. В. Іванцова // Часопис академії адвокатури в Україні, 2015. № 3. С. 194-201.

13. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкина. - Харків : Право, 2014.

14. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.

15. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб. пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.

16. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>

17. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // Часопис Київського ун-ту права, 2020. № 3. С. 48-54. Електронний ресурс. Режим доступу: http://kul.kiev.ua//images//A/Chasopis/CHAS20_3.pdf

ТЕМА № 2. Загальна характеристика систем безоплатної правової допомоги в Україні та країнах ЄС.

План:

1. Адміністрування системою БПД в Україні та країнах ЄС: порівняльна характеристика.
2. Система БПД в Україні: характеристика та правове забезпечення організації і діяльності.
3. Координаційний Центр з надання БПД та його органи на місцях: правове забезпечення діяльності, структура, компетенція, порядок заняття керівних посад.
4. Центри з надання безоплатної правової допомоги: порядок створення та фінансування, правове регулювання діяльності та повноваження.
5. Бюро з надання БПД та його функції.
6. Комітет з питань безоплатної правової допомоги при Національній асоціації адвокатів України та його повноваження.
7. Види безоплатної правової допомоги та моделі функціонування системи БПД у країнах Європейського Союзу (далі – ЄС):
 - «pro bono»,
 - «judicare»,
 - «duty counse»,
 - «ex officio» та інші.
8. Перевірка фінансового стану особи, яка потребує БПД (визначення майнового порогу і порогу нужденності (*means test*); тест на обґрунтованість юридичного втручання за законодавством країн ЄС.
9. Концепція необхідності надання БПД «в інтересах правосуддя» у рішеннях ЄСПЛ.
10. Проблеми визначення повноважень з організації системи надання БПД між органами адвокатського самоврядування та органами держави. Напрями оптимізації адміністрування системою безоплатної правничої допомоги в Україні.
11. Стандарти якості надання БПД та органи, наділені правом їх перевіряти.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати рекомендовану основну та додаткову літературу із метою поглиблення знань щодо системи безоплатної правової допомоги.
2. Підготувати конспект із опрацьованої літератури.
3. Зробити порівняльну анотацію наукових статей та / або монографій із зазначеної тематики.
4. Зробіть наукову доповідь: «Адміністрування системою безоплатної правової допомоги: порівняльна характеристика законодавства України та країн ЄС».
5. Зробіть наукову доповідь: «Аналіз рішень ЄСПЛ щодо відповідальності держави за надання безоплатної правової допомоги адвокатом».
6. Зробіть наукову доповідь на тему: «Аналіз системи БПД Нідерландів».
7. Зробіть наукову доповідь на тему: «Аналіз систем БПД Німеччини та Франції».
8. Зробіть наукову доповідь на тему: «Право на вільний вибір захисника своїх прав при реалізації права на БПД у рішеннях ЄСПЛ».
9. Вирішити практичні завдання за фабулами справ.

Кейс 1

2 жовтня 2016 року громадянка В. звернулася до місцевого Центру з надання безоплатної правової допомоги. 21 листопада 2017 року Центром було призначено адвоката для її представництва в суді її інтересів. У грудні 2016 року до окружного адміністративного суду звернулася В. з позовом до Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, оскільки, на її думку, їй мали призначити адвоката у значно короткий строк.

Постановою від 26 грудня 2016 року у задоволенні позову відмовлено. При цьому суд виходив з судження про те, що відповідачем не було допущено бездіяльності при наданні безоплатної правової допомоги, оскільки Законом України «Про безоплатну правову допомогу» не визначено строк, протягом якого відповідач зобов'язаний призначити заявнику компетентного адвоката.

Апеляційний адміністративний суд 23 березня 2017 року скасував це рішення та прийняв нове, яким адміністративний позов задоволено частково – а саме, визнав протиправною бездіяльність місцевого Центру з надання безоплатної правової допомоги щодо своєчасного забезпечення безоплатною правовою допомогою.

Питання по кейсу:

1. *Висловіть думку стосовно описаної ситуації.*

2. Чи правильне рішення виніс апеляційний суд?

3. Обґрунтуйте відповідь.

Рекомендована література:

1. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Цивільний кодекс України.
6. Цивільний процесуальний кодекс України.
7. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
8. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // *Право України*. 2014. С. 243-250.
9. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
10. Вільчик Т.Б. Конституційна природа права на правову допомогу: порівняльний аналіз // *Міжнародний науково-практичний журнал «Закон и Жизнь»*. Мінськ, 2013. № 10. С. 55-59.
11. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНИ», 2006. 304 с.
12. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України // *Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.
13. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. - Харків : Право, 2014.
14. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.
15. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб. пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.
16. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>
17. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // *Часопис Київського ун-ту права*, 2020.

ТЕМА № 3. Організація надання безоплатної первинної правової допомоги.

План:

1. Поняття безоплатної первинної правової допомоги.
2. Суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги.
3. Види правових послуг, що можуть здійснюватися у процесі надання безоплатної первинної правової допомоги.
4. Суб'єкти права на безоплатну первинну правову допомогу.
5. Порядок розгляду звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги.
6. Організація особистого прийому осіб для надання безоплатної первинної правової допомоги.
7. Порядок та критерії залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги. Від 15.06. 2012. Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0987-12/paran15#n15>
8. Обов'язки адвоката, іншого фахівця у відповідній галузі права та юридичної особи приватного права, з якими укладено договір про надання первинної правової допомоги.
9. Оцінка якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної первинної правової допомоги.

Завдання для самостійної роботи:

1. Провести порівняльний аналіз національного та зарубіжного законодавства (країни континентальної Європи) щодо надання безоплатної первинної правової допомоги.

2. Зробити порівняльну анотацію наукових статей та / або монографій із зазначеної тематики.

3. Вирішити рекомендовані задачі.

Кейс 1

Адвокат Ш. отримав доручення Центру з надання правової допомоги на представництво громадянина В. на час розгляду цивільної справи в суді. Адвокат Ш. до початку розгляду справи судом надав консультації з питань, що інтересували клієнта. Під час судового засідання громадянин В. заявив, що в послугах адвоката не потребує, йому необхідна була лише правова консультація, яку він отримав 15 хвилин тому. І в залі судового засідання клієнт В. заявив адвокату відвід.

Питання по кейсу:

1. Висловіть думку стосовно описаної ситуації.

3. Яке рішення мав прийняти суд в наслідок розгляду клопотання відповідача В. про відвід адвоката Ш.?

2. Чи має право клієнт відмовитися від адвоката?

Кейс 2

В Перший Харківський міський Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги звернулася гр-нка М., яка повідомила, що її виселяють із власної квартири і просила захистити її житлові й майнові права, оскільки іншого житла у неї немає, а дохід – пенсія по інвалідності.

Адвокатом Ш., якому було доручено вести цю справу було встановлено, що покійний чоловік, якому виповнилося 82 роки, перебуваючи у лікарні, написав заповіт, згідно до якого квартиру заповідав особі, над якою багато років тому здійснював опіку. Крім цього, із наданих заявником медичних документів, стало відомо, що заповідач переніс інсульт десять років тому, самостійно не міг пересуватися, страждав на провали пам'яті та інші хвороби.

Вивчаючи копію заповіту, наданого заявником, адвокатом також було встановлено, що заповіт було оформлено приватним нотаріусом у лікарні, де перебував заповідач останнім часом. В зв'язку з тим, що останній не міг прочитати текст заповіту, на його прохання були запрошені свідки подружжя А і Б. Крім цього, в зв'язку з тим, що заповідач не міг сам підписати заповіт, то також на його прохання було запрошено гр-нку С., яка і поставила свій підпис замість заповідача.

Питання по кейсу:

1. Які дії має здійснити адвокат з метою захисту житлових і майнових інтересів особи, яка звернулася до нього за правовою допомогою?
2. Обґрунтуйте свою відповідь.

Рекомендована література:

1. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Цивільний кодекс України.
6. Цивільний процесуальний кодекс України.
7. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
8. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // Право України. 2014. С. 243-250.
9. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
10. Вільчик Т.Б. Конституційна природа права на правову допомогу: сравнительный анализ // Международный научно-практический журнал «Закон и Жизнь». Минск, 2013. № 10. С. 55-59.
11. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНІ», 2006. 304 с.
12. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України// Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.
13. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. - Харків : Право, 2014.
14. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.
15. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб. пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.
16. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>
17. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та

ТЕМА № 4. Організація надання безоплатної вторинної правової допомоги (БВПД)

План:

- 1.** Поняття безоплатної вторинної правової допомоги.
- 2.** Види правових послуг, що можуть здійснюватися у процесі надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі – БВПД).
- 3.** Суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги.
- 4.** Суб'єкти права на безоплатну вторинну правову допомогу.
- 5.** Правове регулювання, порядок та умови проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги.
- 6.** Етапи проведення конкурсу. Склад та порядок формування конкурсних комісій з відбору адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги. Критерії відбору адвокатів конкурсною комісією. Система оцінювання результатів конкурсу.
- 7.** Укладення контрактів з адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, для надання такої допомоги на постійній та тимчасовій основі.
- 8.** Реєстр адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.
- 9.** Взаємодія центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги із судами, органами прокуратури та іншими правоохоронними органами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, з адвокатами та органами адвокатського самоврядування.
- 10.** Порядок подання та розгляду звернень про надання безоплатної вторинної правової допомоги.
- 11.** Перевірка належності до категорії осіб, що мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги.
- 12.** Підстави для відмови в наданні безоплатної вторинної правової допомоги.
- 13.** Порядок призначення адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом.

14. Підтвердження повноважень адвоката як захисника у кримінальному провадженні, для участі у розгляді справи про адміністративне правопорушення та представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами.

15. Договір про надання безоплатної вторинної правової допомоги: загальна характеристика, порядок укладання.

16. Підстави та порядок припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги.

17. Принцип безперервності надання безоплатної вторинної правової допомоги. Підстави та порядок заміни адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

18. Права та обов'язки адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу. Деонтологічні засади адвокатської діяльності при наданні БПД.

19. Гарантії діяльності адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом чи на тимчасовій основі на підставі договору.

20. Оплата послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

21. Розрахунок розміру витрат, пов'язаних з наданням безоплатної вторинної правової допомоги, на відрядження за межі регіону, що підлягають відшкодуванню.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати наукову літературу з надання БВПД із метою поглиблення знань щодо такого виду допомоги.

2. Підготувати анотації 3-х наукових статей із числа опрацьованої літератури.

3. Вирішити практичні завдання за фабулам и справ.

Кейс 1

До Центру з надання правової допомоги надійшла заява про надання адвоката для проведення слідчої дії, а саме затримання підозрюваного Р. Центром був наданий вільний адвокат, якому було видано доручення Центру на участь окремії процесуальній слідчій дії. Адвокат Ш. був присутній при затриманні і допиті підозрюваного Р. Під час розгляду судом клопотання слідчого про застосування до підозрюваного запобіжного заходу – взяття під варту, адвокатом Ш. було надано суду заперечення щодо застосування до підзахисного Р. вищеназваного суворого запобіжного заходу. Суддя погодився з доводами адвоката Ш. і призначив підозрюваному запобіжний захід у вигляді

особиста порука. Далі підозрюваний Р. попросив адвоката Ш. продовжувати захищати його під час досудового слідства. На що адвокат погодився без отримання нового доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Питання по кейсу:

1. Дайте правову оцінку діям адвоката Ш. Чи мав право адвокат проводити захист підозрюваного Р. на стадії досудового розслідування без відповідного Доручення Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

2. Яка процедура призначення адвоката Регіональним центром з надання правової допомоги?

3. Обґрунтуйте відповідь.

Кейс 2

В Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги звернулася громадянка М., яка просила захистити її право власності на квартиру. При цьому вона повідомила, що знайомий їй сім'ї Г. хоче її виселити із квартири, оскільки її померлий чоловік заповідав цю квартиру цьому знайомому Г.

Вона вважає, що її чоловік, будучи прикутий до ліжка після перенесеного інсульту, страждав втратою пам'яті та погано розумів свої дії. Крім цього, вони з померлим прожили більш, ніж 40 років і за цей час вони визначились, що єдиним спадкоємцем може бути лише їхній онук С. Тому вона вважає, що заповіт на ім'я Г. підроблений.

Питання по кейсу:

1. Яку позицію має зайняти адвокат.

2. Складіть проект позовної заяви.

3. Які клопотання має подати адвокат при подачі цієї позовної заяви?

Кейс 3.

Фабула судового акта: У грудні 2015 року позивач звернулася до місцевого Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги (відповідач) про надання їй безоплатної вторинної правової допомоги для оскарження рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури області про відмову у порушенні дисциплінарного провадження від 23 жовтня 2015 року.

Станом на час звернення до суду центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги не було призначено адвоката для захисту прав позивача за

наказом від 20 листопада 2015 року, і лише 12 березня 2016 року відповідачем видано доручення про надання позивачеві правової допомоги адвокатом.

Постановою окружного адміністративного суду від 18 грудня 2015 року у задоволенні позову відмовлено. При цьому суд виходив з судження про те, що відповідачем не було допущено бездіяльності при наданні безоплатної вторинної правової допомоги, оскільки Законом України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI не визначено строк, протягом якого відповідач зобов'язаний призначити заявнику компетентного адвоката.

Апеляційний адміністративний суд 23 березня 2016 року скасував це рішення та прийняв нове, яким адміністративний позов задоволено частково - визнав протиправною бездіяльність місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги щодо своєчасного забезпечення безоплатною вторинною правовою допомогою. З цим рішення погодився і суд касаційної інстанції.

ВАСУ, зокрема, зазначив, що відповідно до ч. 8 ст. 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду.

Отже, призначаючи адвоката лише 12 березня 2016 року, на підставі наказу від 20 листопада 2015 року, тобто після спливу строку на оскарження рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про відмову у порушенні дисциплінарного провадження від 23 жовтня 2015 року, центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги порушені розумні строки для надання такої допомоги, не здійснено всіх можливих дій щодо пошуку адвоката, включеного до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, та укладання відповідного договору, для повного захисту позивача.

Питання до кейсу:

1. Яким чином місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний вирішувати питання щодо призначення адвоката для забезпечення суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу?

2. Проаналізуйте фабулу справи (рішення ВАСУ Справа № К/800/11028/16, 06.07.17) та напишіть свій проект судового рішення.

Рекомендована література:

18. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
19. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
 20. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
 21. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
 22. Цивільний кодекс України.
 23. Цивільний процесуальний кодекс України.
 24. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
 25. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // *Право України*. 2014. С. 243-250.
 26. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
 27. Вільчик Т.Б. Конституционная природа права на правовую помощь: сравнительный анализ // *Международный научно-практический журнал «Закон и Жизнь»*. Минск, 2013. № 10. С. 55-59.
 28. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНИ», 2006. 304 с.
 29. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України // *Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.
 30. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкина. Харків : Право, 2014.
 31. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.
 32. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб. пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.
 33. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>
 34. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // *Часопис Київського ун-ту права*, 2020. № 3. С. 48-54. Електронний ресурс. Режим доступу: http://kul.kiev.ua//images//A/Chasopis/CHAS20_3.pdf

ТЕМА № 5. Надання безоплатної вторинної правової допомоги на досудових стадіях кримінального судочинства.

План:

1. Надання правової допомоги особам, затриманим у кримінальному процесуальному порядку. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб.
2. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Конфіденційне побачення з клієнтом. Узгодження правової позиції по справі. Роз'яснення клієнту його прав. Складання протоколу першого побачення з клієнтом.
3. Заявлення клопотань, скарг, складання адвокатських запитів та інших процесуальних документів.
4. Участь адвоката у проведенні процесуальних дій, що проводяться за участю його клієнта, або таких, що можуть обмежити або порушити його права та законні інтереси. Призначення захисника для проведення окремої процесуальної дії.
5. Обрання, продовження або зміна запобіжного заходу.
6. Роз'яснення клієнту можливості укладення угоди про визнання винуватості та про примирення, її умови, порядок та наслідки укладення.
7. Ведення адвокатського досьє.
8. Реалізація права адвоката та клієнта на ознайомлення з матеріалами справи у достатній для цього час. Письмове підтвердження повідомлення стороні обвинувачення про здійснення відкриття матеріалів стороною захисту.
9. Надання безоплатної правової допомоги свідкам і потерпілим в кримінальних провадженнях, якщо вони належать до категорій осіб, що мають право на БВПД за законом.
10. Рішення про припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги.
11. Дії адвоката при відмові підозрюваного, обвинуваченого від захисника, у тому числі при його обов'язкової участі у справі.
12. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги на стадії досудового розслідування.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати рекомендовану основну та додаткову літературу із метою поглиблення знань щодо безоплатної первинної правової допомоги.
2. Провести порівняльний аналіз національного та зарубіжного законодавства щодо стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги.
3. Зробити порівняльну анотацію наукових статей та / або монографій із зазначеної тематики.
4. Проаналізувати рішення ЄСПЛ, щодо реалізації принципу вільного вибору захисника своїх прав при наданні БПД.
5. Вирішити рекомендовані задачі.

Кейс 1

Слідчий С. отримує ухвалу слідчого судді в порядку ст. 159 КПК України, яка дозволяє йому тимчасовий доступ до речей і документів у сторони кримінального провадження – підозрюваного Т., і вилучає все що тільки може, насамперед документи, комп'ютери, прилади зв'язку.

Підозрюваний Т. звернувся за допомогою до адвоката Н., з тим що слідчий С. не мав права вилучати його речі.

Питання по кейсу:

- 1. Оцініть ситуацію.*
- 2. Зробіть лінію захисту адвокатом у випадку оскарження дій слідчого С.*
- 3. Обґрунтуйте відповідь.*

Кейс 2

Слідчий арештував і вилучив автомобіль і тим самим паралізував господарську діяльність власника цього автомобіля. Представник товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «Х» – адвокат К. звернувся зі скаргою на ухвалу слідчого судді та дії слідчого до апеляційного суду, а саме, на бездіяльність слідчого, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна (автомобіля), оскільки у підприємства тільки один автомобіль і знаходження його під арештом позбавляє підприємство можливості здійснювати свою діяльність.

Ухвалою слідчого судді Н-ського райсуду від 14.09.2017 року було надано дозвіл слідчому на проведення обшуку з правом відшукування і вилучення предметів і документів, вказаних в скарзі, які і були вилучені в ході обшуку слідчими.

19.09.2017 року слідчим було винесено постанову про визнання речовими доказами, якими визнані речовими доказами та приєднанні до матеріалів кримінального провадження: деревина породи «сосна» в кількості 212 колод, автомобіль, який належить на праві власності ТОВ «Х».

Питання по кейсу:

- 1. Яке рішення повинен винести апеляційний суд?*
- 2. Складіть проект цього рішення.*

Рекомендована література:

1. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верхов. Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. *Відомості Верхов. Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітньо-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
6. «Калькулятор» для розрахунку розміру винагороди-оплати послуг за надання БВПД. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/calc-act-forms/>
7. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // *Право України*. 2014. С. 243-250.
8. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
9. Вільчик Т.Б. Конституційна природа права на правову допомогу: сравнительный анализ // *Международный научно-практический журнал «Закон и Жизнь»*. Минск, 2013. № 10. С. 55-59.
10. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНІ», 2006. 304 с.
11. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України// *Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.
12. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкина. - Харків : Право, 2014.
13. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.
14. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб. пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.
15. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>
16. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // *Часопис Київського ун-ту права*, 2020. № 3. С. 48-54. Електронний ресурс. Режим доступу: http://kul.kiev.ua//images//A/Chasopis/CHAS20_3.pdf
17. КПК України.

18. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363. Електронний ресурс. Заголовок з екрану. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-п#Text>

**ТЕМА № 6. Надання безоплатної вторинної правової
допомоги на судових стадіях кримінального судочинства.**

План

1. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження та проведення конфіденційного побачення з клієнтом захисником, який не був залучений до участі у кримінальному провадженні на етапі досудового розслідування.
2. Участь адвоката у підготовчому судовому засіданні.
3. Участь адвоката у судовому розгляді кримінальних справ. Дослідження доказів адвокатом.
4. Заявлення відводів та клопотань. Участь у допиті свідків захисту і обвинувачення.
5. Підготовка тез виступу у судових дебатах. Структура захисної промови адвоката та вимоги неї. Репліка адвоката.
6. Перевірка адвокатом технічного запису судового засідання, даних журналу судового засідання.
7. Головні складові захисної промови адвоката, їх характеристика:
 - вступна частина захисної промови;
 - оцінка суспільно-політичного значення справи, яка розглядається;
 - розгляд специфічних особливостей кримінальної справи;
 - виклад програми промови;
 - аналіз окремих положень промови прокурора;
 - характеристика особи обвинуваченого (потерпілого);
 - установлення фактичних обставин справи, аналіз і оцінка доказів;
 - обґрунтування кваліфікації злочину;
 - про обґрунтованість цивільного позову;
 - про судьбу докази;

- заключна частина промови.
- 7. Подання апеляційних та касаційних скарг, заперечень на подані скарги.
- 8. Участь адвоката у вище стоячих судових інстанціях.
- 9. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги під час судового провадження.
- 10. Моніторинг якості надання адвокатами безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі.
- 11. Запровадження системи вирішення спорів в режимі онлайн.
- 12. Правове регулювання обчислення та оплати послуг адвоката за надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати рекомендовану основну та додаткову літературу із метою поглиблення знань щодо безоплатної вторинної правової допомоги на досудових стадіях кримінального судочинства.
2. Підготувати конспект із опрацьованої літератури.
3. Проаналізувати основні положення проекту Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі, (рекомендованого для схвалення на засіданні Ради адвокатів України та Центру з надання БПД 22 вересня 2017 року). Зробити висновки.
4. Провести порівняльний аналіз національного та зарубіжного законодавства щодо порядку оплати послуг адвоката за надання безоплатної правової допомоги.
5. Вирішить практичні завдання.

Кейс 1

Суд першої інстанції визнав винним та засудив обвинуваченого В. за ч. 1 ст. 309 КК України – «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту». Доказом вини був насамперед протокол огляду місця події, який зафіксував у помешканні обвинуваченого наркотичні засоби рослинного походження – канабіс, на суму - 10,205 гр. Адвокат засудженого В. подав апеляцію на рішення суду першої інстанції, вказавши що слідчий здійснив обшук та вилучення цього доказу без отримання ухвали слідчого судді та без внесення відомостей до ЄРДР. На що суд першої інстанції вказав, що у невідкладних випадках така слідча дія може бути проведена без дозволу слідчого судді.

Питання по кейсу:

- 1. Чи правомірні дії суду першої інстанції?*
- 2. Яке рішення повинен винести суд апеляційної інстанції?*
- 3. Складіть проект цього рішення.*

Кейс 2

У Київському районному суді м. Харкова слухається справа за ст. 190 КК України. Обвинувачується Ю., яка знімала порчу з людей, натомість забирала їх коштовності, чим завдала їм матеріальну шкоду на загальну суму 48,5 тис. грн. Її захист здійснює адвокат Ш. на підставі доручення Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Луганській і Харківській областях. Під час розгляду цього кримінального провадження в вище названому суді, обвинувачену викликали до іншого суду за обвинуваченням за тією ж статтею 190 КК України (шахрайство). Обвинувачена просить адвоката Ш. поїхати з нею в інший суд для її захисту.

Питання по кейсу:

- 1. Висловіть думку стосовно описаної ситуації.*
- 2. Чи може адвокат захищати особу в іншому суді? Якщо так, яка процедура?*
- 3. Які дії адвоката та Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Луганській і Харківській областях в цій ситуації?*
- 4. Обґрунтуйте свою відповідь.*

Кейс 3.

Зразок промови захисника у дебатах у кримінальному судочинстві

1. Вислухавши позицію сторони обвинувачення стосовно кваліфікації діяння Іванова та оцінивши докази, подані стороною обвинувачення, приходжу до висновку, що дії мого підзахисного було кваліфіковано неправильно за частиною третьою статті 185 КК України, а також помилково визнано наявність складу злочину, передбаченого частиною першою статті 304 КК України.

При цьому позиція мого підзахисного про визнання вини у повному обсязі не може бути підставою для його засудження, оскільки вона не підтвердилася в судовому засіданні належними та допустимими доказами.

2. З показань Іванова, які у відповідності до частини другої ст. 84 КПК України є процесуальним джерелом доказів, вбачається, що, потрапляючи на огорожену територію, він та інші обвинувачені, з якими він товаришує, діяли з цікавості, ніякого

наперед сформованого умислу на викрадення двигуна у них не було. Ніякого впливу на неповнолітніх він не вчиняв, оскільки дружить із ними на рівних. Мотор вони виявили всі разом і всі разом вирішили його забрати. Мотор був у напіврозібраному стані. Територія, огорожена парканом, ніким не охоронялася. Приміщення, що знаходилися на території, були закинуті, з розбитими вікнами та незакритими дверима.

Показання Іванова були підтвержені показаннями Петрова, Сидорова, Федорова.

3. У відповідності до частини першої статті 22 КПК України, кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій засобами, передбаченими цим Кодексом.

Єдиними документами, які було досліджено в судовому засіданні на прохання сторони обвинувачення, були протоколи слідчого експерименту, протокол огляду місця події, а також документи, що містять відомості, які характеризують обвинувачених. Саме цими документами, а також показаннями обвинувачених, сторона обвинувачення намагалася довести під час судового засідання усі елементи складів злочинів, що ставилися в провину Іванову. Однак цього зроблено не було.

Зокрема стосовно таємного викрадення чужого майна, поєднаного з проникненням у сховище, вчиненого повторно та за попередньою змовою групою осіб не було доведено жодного елемента об'єктивної сторони цього злочину.

Сторона обвинувачення не подала під час судового засідання жодного доказу про те, що напіврозібраний мотор належав будь-якій особі. З об'єктивних обставин вбачається, що пошкоджений мотор, на момент коли його забрали обвинувачені, міг бути як списаний з балансу, так і покинутий як безхазяйне майно. Тобто в межах судового засідання залишилася не доведеною обставина заволодіння чужим майном.

Крім того, сторона обвинувачення не надала під час судового засідання жодного доказу про те, що вартість зазначеного напіврозібраного мотору перевищує суму, передбачену статтею 51 КУпАП, для кваліфікації дрібного розкрадання майна. У судовому засіданні вартість майна взагалі не встановлювалася стороною обвинувачення. А тому залишилася недоведеною обов'язкова ознака предмету злочину, передбаченого частиною третьою статті 185 КК України, а саме перевищення вартості предмета злочину над сумою дрібного розкрадання майна.

Сторона обвинувачення не надала під час судового засідання жодного доказу, який би стверджував, що паркан та територія за парканом належить на підставі державного акту про право власності чи на підставі інших офіційних документів будь-якій особі. Тобто залишилася недоведеною обставина проникнення у сховище. Навпаки, з обставин справи вбачається, що територія за парканом є покинутою.

Крім того, сторона обвинувачення не надала під час судового засідання жодного доказу про наявність вироків стосовно Іванова, які б давали можливість визнавати таку кваліфікуючу ознаку як повторність.

Також сторона обвинувачення не надала під час судового засідання жодного доказу, який би вказував на наявність попередньої змови на викрадення майна. Навпаки,

із показань обвинувачених вбачається, що на територію за парканом вони потрапили з цікавості і лише там побачили напіврозібраний двигун, до якого вони поставилися як до металобрухту, та вирішили цей двигун винести з огороженої території та здати його частини до пункту приймання металобрухту.

Дії Іванова могли б бути кваліфіковані за частиною першою статті 162 КК України, як незаконне проникнення до житла, іншого приміщення чи сховища. Однак і в цьому випадку, належало встановити на підставі належних та допустимих доказів, що це сховище комусь належить на підставі відповідних документів, хоча, як зазначалося, із обставин, встановлених під час судового засідання, вбачаються ознаки, що вказана територія з парканом не використовувалася іншими особами та була покинута.

Отже, під час судового засідання, сторона обвинувачення не довела обставин, необхідних для кваліфікації дій Іванова за частиною третьою статті 185 КК України, як таємне викрадення чужого майна, поєднане з проникненням у сховище, вчинене повторно та за попередньою змовою групою осіб.

У відповідності до частини першої статті 373 КПК України, виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено, що в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення.

Таким чином, прошу Іванова за частиною третьою статті 185 КК України виправдати, оскільки під час судового засідання не доведено, що в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення, передбаченого саме цією статтею.

Стосовно обвинувачення мого підзахисного у вчиненні злочину, передбаченого частиною першою статті 304 КК України, зазначаю наступне.

Із показань обвинувачених вбачається, що Іванов не здійснював жодного впливу на неповнолітніх та не спонукав їх будь-яким чином до вчинення злочину. Вони є близькими друзями та рішення приймали спільно.

Ніяких доказів, які б свідчили про протилежне, прокурор у судові засідання не надав.

Тобто під час судового засідання не було доведено наявності складу злочину, передбаченого частиною першою статті 304 КК України у діях мого підзахисного.

За таких обставин, прошу Іванова за частиною першою статті 304 КК України виправдати.

Питання по кейсу:

- 1. Проаналізуйте промову адвоката.*
- 2. Складіть тези захисної промови.*

Кейс 4

В Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги звернувся громадянин З., який був визнаний районним судом у вчиненні злочину, передбаченому ч. 1 ст. 185 КК України. Хоча в дійсності він цього злочину не вчиняв.

В суді кримінальне провадження не слухалося, оскільки суд лише об'явив йому про те, що затверджує угоду між ним і прокурором. Громадянин З. вважав, що після цієї угоди він не буде вважатися судимим, і він ніякого покарання не понесе. Але в дійсності все виявилось не так.

Адвокат Ш., перевіривши факти, що були викладені в заяві З. до Регіонального центру з надання БВПД, виявив, що громадянин З. в дійсності був визнаний винуватим у вчиненні кримінального правопорушення в наслідок угоди між ним і прокурором, але наслідки такої угоди йому судом не роз'яснювалися.

Питання по кейсу:

1. Як мав був діяти в цій ситуації захисник?
2. Підготуйте проект необхідного процесуального документу?

Рекомендована література:

1. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Цивільний кодекс України.
6. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
7. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // Право України. 2014. С. 243-250.
8. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
9. Вільчик Т.Б. Конституционная природа права на правовую помощь: сравнительный анализ // Международный научно-практический журнал «Закон и Жизнь». Минск, 2013. № 10. С. 55-59.
10. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНИ», 2006. 304 с.
11. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України// Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.

12. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. - Харків : Право, 2014.
13. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.
14. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб. пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.
15. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>
16. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // Часопис Київського ун-ту права, 2020. № 3. С. 48-54. Електронний ресурс. Режим доступу: http://kul.kiev.ua//images//A/Chasopis/CHAS20_3.pdf
17. Кримінальний процес: основні аспекти адвокатської діяльності: посібник викладача / авт. кол.: Я.Зейкан, О.Яновська. – К.: ТОВ „7КО”. – 2010. – 235с.
18. Михайлів С.В. Адвокат-представник потерпілого у кримінальному процесі [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Михайлів Світлана Василівна; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2011. – 18 с.
19. Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми: Монографія. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. – 634 с.

ТЕМА № 7. Надання безоплатної правової допомоги у цивільному судочинстві.

План:

1. Міжнародні стандарти надання БПД у цивільному судочинстві.
2. Загальна характеристика повноважень адвоката при здійсненні представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами.
3. Суб'єкти права на безоплатну правову допомогу у цивільному судочинстві.
4. Діяльність адвоката на стадії попереднього розгляду цивільних справ.
5. Діяльність адвоката на стадії розгляду цивільних справ.
6. Надання безоплатної правової допомоги під час оскарження судових рішень.

7. Участь адвоката у вирішенні спорів у апеляційній та касаційній судових інстанціях.

8. Методологічні та практичні проблеми складання адвокатом процесуальних документів по цивільним справам.

9. Доказова діяльність адвоката-представника у цивільному судочинстві.

10. Судова промова адвоката при наданні БПД у цивільному судочинстві та її доказове значення.

11. Розрахунок розміру винагороди адвоката за надання безоплатної вторинної правової допомоги, передбаченої пунктом 2 частини другої статті 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», у цивільній або адміністративній справі.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати рекомендовану основну та додаткову літературу із метою поглиблення знань щодо безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному судочинстві.

2. Підготувати конспект із опрацьованої літератури.

3. Провести порівняльний аналіз національного та зарубіжного законодавства щодо представництва адвоката у цивільному процесі нашої країни та європейських країн.

4. Проаналізуйте справи: «*Ейрі проти Ірландії*» (ECtHR 9 October 1979, *Airey v. Ireland*, no. 6289/73), «*Голдер проти Сполученого Королівства*» (ECtHR 21 February 1975, *Golder v. the United Kingdom*, no. 4451/70), «*Стіл і Морріс проти Сполученого Королівства*» (ECtHR 15 February 2005, *Steel and Morris v. United Kingdom*, no. 68416/01).

5. Вирішить практичне завдання (кейс).

Кейс 1.

Адвокат К., представляючи інтереси позивача С., звернувся до суду з позовом до ЖЕУ з приводу того, що у будинку на технічному поверсі, тобто поза межами квартир, в системі водопостачання, трапилась аварія, що призвела до залиття квартири позивача С., внаслідок чого йому було заподіяно матеріальну шкоду на суму 35 000 грн. Розмір матеріальної шкоди доводився у суді на підставі актів огляду пошкодження майна, фото та звіту про незалежну оцінку розміру матеріального збитку підготовленого професійним оцінювачем. Належність відповідача у справі підтверджувалась рішенням органу місцевого самоврядування про визначення ЖЕУ виконавцем з утримання будинку та прибудинкової території житлового будинку.

Але ЖЕК посилався на те, що у них немає зазначеної суми, і вони не можуть сплатити матеріальну шкоду.

Питання по кейсу:

- 1. Висловіть думку стосовно описаної ситуації.*
- 2. Яке рішення повинен винести суд?*
- 3. Обґрунтуйте відповідь.*
- 4. Підготуйте проект судового рішення.*

Кейс 2.

Фабула справи:

У жовтні 2002 р. позивач Б. звернувся з позовом до Д. про визнання права власності, зазначивши, що його брату Р. та матері А. на праві власності належала двокімнатна квартира у м. Львові. Позивач зазначав, що брат склав заповіт на ім'я відповідачки – своєї дружини, а мати – на його ім'я. 12 квітня 2002 року помер брат, а 14 квітня 2002 року – мати. Позивач вважав, що, оскільки на час смерті брата мати була непрацездатна, то мала право на 2/3 частини квартири, тому після її смерті він (позивач) є спадкоємцем 5/6 частин спірної квартири, а відповідачка – 1/6 частини.

Враховуючи те, що він не забезпечений житлом, а також те, що частка відповідачки незначна, просив визнати за ним право власності на всю квартиру, зобов'язавши його сплатити останній вартість 1/6 частини. У лютому 2006 року Д. подала зустрічну позовну заяву до Б. про визнання за нею права власності на квартиру з виплатою Б. вартості 1/2 її частини. У матеріалах справи є технічний паспорт, складений Львівським міським БТІ, з якого вбачається, що спірна квартира складається з двох ізольованих кімнат з жилою площею 18,5 і 11,3 м², та крім того, наявні усі комунальні вигоди. З обох кімнат є окремі виходи у коридор.

Чоловік Д. 4 вересня 2002 р., тобто після відкриття спадщини на спірну квартиру, продав квартиру, яку отримав у дар і прописався до своїх батьків, а дружина Д. з малолітніми дітьми залишилась жити в однокімнатній квартирі в м. Львові.

Яке рішення має прийняти суд?

Питання по кейсу:

- 1. Проаналізуйте позицію кожної із сторін, зробіть підбір норм чинного законодавства, що регулюють ці правовідносини.*

2. Складіть перелік питань, що необхідно з'ясувати за справою та які можуть змінити результат розгляду справи.
3. Обґрунтуйте свою позицію (залежно від Вашої сторони справи) з врахуванням всіх даних за справою, інших можливих даних, які будуть тлумачитися на користь Вашої сторони у справі.
4. Складіть перелік доказів, що мають обґрунтовувати Вашу правову позицію.
5. Свою позицію за справою викладіть письмово (з врахуванням вищенаведених пунктів підготовки) як виступ у судових дебатах.

Рекомендована література:

1. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Цивільний кодекс України.
6. Цивільний процесуальний кодекс України.
7. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
8. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // Право України. 2014. С. 243-250.
9. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
10. Вільчик Т.Б. Конституційна природа права на правову допомогу: сравнительный анализ // Международный научно-практический журнал «Закон и Жизнь». Минск, 2013. № 10. С. 55-59.
11. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНІ», 2006. 304 с.
12. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України// Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.
13. 13. Зейкан Я. П. Адвокат: цивільні справи: методичні поради./ Я. П. Зейкан. – Х., 2012. – 688с. (Бібл-ка “АО “ЧіП”).
14. 14. Зейкан Я. П. Захист у цивільній справі: Науково-практичний коментар. / Я. П. Зейкан. – К., 2007. – 488 с.
15. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкина. - Харків : Право,

2014.

16. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.

17. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб, пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.

18. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>

19. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // Часопис Київського ун-ту права, 2020. № 3. С. 48-54. Електронний ресурс. Режим доступу:

http://kul.kiev.ua//images//A/Chasopis/CHAS20_3.pdf

ТЕМА № 8. Організація роботи адвоката при наданні безоплатної правової допомоги у адміністративному судочинстві.

План:

1. Міжнародні стандарти права на БПД у адміністративному судочинстві.
2. Суб'єкти права на безоплатну правову допомогу у адміністративному судочинстві.
3. Організація роботи адвоката при наданні безоплатної правової допомоги у адміністративному судочинстві.
4. Надання безоплатної правової допомоги особам, затриманим в адміністративному порядку.
5. Повноваження адвоката при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Сутність функції захисту прав осіб при розгляді справ про адміністративні правопорушення.
6. Оскарження адвокатом постанови у справі про адміністративне правопорушення.
7. Оскарження адвокатом постанови про одночасне накладення основного і додаткового адміністративних стягнень.
8. Повноваження адвоката при перегляді рішень по справах про адміністративні правопорушення.
9. Складання адвокатом процесуальних документів при наданні БПД по справам про адміністративні правопорушення.
10. Розрахунок розміру винагороди адвоката за надання безоплатної вторинної правової допомоги, передбаченої пунктом 2 частини другої статті 13

Закону України «Про безоплатну правову допомогу», у цивільній або адміністративній справі.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати рекомендовану основну та додаткову літературу із метою поглиблення знань щодо безоплатної вторинної правової допомоги у адміністративному судочинстві.
2. Підготувати конспект із опрацьованої літератури.
3. Виокремити проблеми законодавчого врегулювання правового статусу та повноважень адвоката при наданні БПД у адміністративному судочинстві.
4. Проаналізувати рішення ЄСПЛ щодо права на отримання БПД по справах про адміністративні правопорушення.
5. Вирішить практичне завдання.

Кейс

Адвокат Р., діючи в інтересах К. на підставі договору про надання правової допомоги, надіслав до ГУНП в Чернівецькій області запит про направлення інформації та копії документів зокрема: копію службового посвідчення виданого рядовому поліції Д.; копію протоколу, на підставі якого винесено постанову; докази, згідно ст. 251 КпАП України; докази які доводять вчинення К. правопорушення зазначеного в постанові, а саме відеозапис з нагрудних камер.

На вказаний запит відповідь була надана УПП в м. Чернівцях за підписом керівника Л. Адвокат, отримавши не в повному обсязі відповідь на запит, подав скаргу до адміністративного суду про притягнення його до адміністративної відповідальності за те, що він свідомо не надав адвокату інформацію за його адвокатським запитом.

Питання по кейсу:

1. *Оцініть ситуацію.*
2. *Чи правомірні дії адвоката?*
3. *Яке рішення повинен винести суд?*
4. *Обґрунтуйте відповідь.*

Рекомендована література:

1. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Кодекс адміністративного судочинства України.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
7. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, Р. А. Калюжний [та ін.]; відповід. ред. В. Б. Авер'янов. К.: Юридична думка, 2014. Т. 1. 584 с.
8. Бандурка О. М. Адміністративний процес: підручник для ВНЗ / О. М. Бандурка, М. М. Тищенко. К.: Літера ЛТД, 2012. 286 с.
9. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // *Право України*. 2014. С. 243-250.
10. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
11. Вільчик Т.Б. Конституционная природа права на правовую помощь: сравнительный анализ // *Международный научно-практический журнал «Закон и Жизнь»*. Минск, 2013. № 10. С. 55-59.
12. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНІ», 2006. 304 с.
13. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України// *Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.
14. Зейкан Я. П. Адвокат: цивільні справи: методичні поради./ Я. П. Зейкан. – Х., 2012. – 688с. (Бібл-ка “АО “ЧіП”).
15. Зейкан Я. П. Захист у цивільній справі: Науково-практичний коментар. / Я. П. Зейкан. – К., 2007. – 488 с.
16. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. - Харків : Право, 2014.
17. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.
18. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб, пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.
19. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>
20. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // *Часопис Київського ун-ту права*, 2020. № 3. С. 48-54. Електронний ресурс. Режим доступу: http://kul.kiev.ua//images//A/Chasopis/CHAS20_3.pdf
21. Розрахунок розміру винагороди адвоката за надання безоплатної вторинної правової допомоги, передбаченої пунктом 2 частини другої статті 13 Закону

України «Про безоплатну правову допомогу», у цивільній або адміністративній справі.

ТЕМА № 9. Організація безоплатної правової допомоги у країнах Європейського Союзу.

План:

1. Принципи державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги та роль адвокатури у їх реалізації.

2. Європейські стандарти надання безоплатної правової допомоги.

3. Характеристика основних рішень Європейського Суду з прав людини з питань реалізації права особи на безоплатну правничу допомогу по різних категоріям справ.

4. Основні критерії реалізації права особи на безоплатну правничу допомогу у рішеннях Європейського Суду з прав людини та проблеми їх запровадження у законодавство України.

5. Надання безоплатної правової допомоги за фінансовим критерієм («умова стану») у законодавстві країн ЄС та рішеннях ЄСПЛ.

6. Надання безоплатної правової допомоги за «умови суті» («тест на наявність інтересів правосуддя») у законодавстві країн ЄС та рішеннях ЄСПЛ. Сутність 3х релевантних факторів (параметрів) які необхідно враховувати:

- тяжкість злочину і суворість потенційного покарання;
- юридична або фактична складність справи;
- соціальний стан та особисті обставини обвинуваченого.

7. Особиста ситуація обвинуваченого в контексті права на БПД (можливості особи особисто захищати власні інтереси) (ECtHR 23 June 2011, *Zdravko Stanev v. Bulgaria*, no. 20024/04, para. 38). (Дивись справи: ECtHR 4 January 2008, *Barsom and Varli v Sweden*; ECtHR 24 May 1991 року, *Quaranta v. Switzerland*; ECtHR 26 September 2000, *Viba v Greece*).

8. Доказування відсутності грошей у особи, яка звертається за наданням безоплатної правової допомоги (ECtHR 25 September 1992 року, *Croissant v. Germany*, № 13611/88, para. 37, і ECtHR 21 June 2011, *Orlov v. Russia*, № 29652/04, para. 114). «Пакеллі проти Німеччини» та інші справи).

9. Проблеми відповідальності держави за надання безоплатної правової допомоги адвокатом у рішеннях ЄСПЛ та законодавстві країн ЄС.

10. Практичні вимоги ефективного функціонування системи БПД у рішеннях ЄСПЛ та законодавстві країн ЄС.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати рекомендовану основну та додаткову літературу із метою поглиблення знань щодо системи безоплатної правової допомоги у країнах Європейського Союзу та в Україні: зробити порівняльний аналіз.

2. Підготувати конспект із опрацьованої літератури.

3. Виокремити напрями подальшого вдосконалення системи безоплатної правової допомоги в Україні та гармонізації законодавства, що регулює її надання, із європейським.

4. Зробіть наукову доповідь: «Критерії надання БПД у рішеннях Європейського Суду з прав людини».

5. Зробіть наукову доповідь: «Аналіз рішень Європейського Суду з прав людини з питань реалізації права особи на безоплатну правничу допомогу по кримінальним справам».

6. Зробіть наукову доповідь: «Аналіз рішень Європейського Суду з прав людини з питань реалізації права особи на безоплатну правничу допомогу по цивільним справам».

7. Зробіть наукову доповідь: «Аналіз рішень Європейського Суду з прав людини з питань реалізації права особи на безоплатну правничу допомогу по адміністративним справам».

Рекомендована література:

1. Конституція України. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577. Електронний ресурс. [Текст] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Кодекс адміністративного судочинства України.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
7. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // *Право України*. 2014. С. 243-250.
8. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право. 400 с.
9. Вільчик Т.Б. Конституционная природа права на правовую помощь: сравнительный анализ // *Международный научно-практический журнал «Закон и Жизнь»*. Минск, 2013. № 10. С. 55-59.
10. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во «ФІНІ», 2006. 304 с.
11. Вільчик Т.Б. Співвідношення понять «правова допомога» та «правові (юридичні) послуги» в юридичній науці та законодавстві України// *Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. № 6/2. Том 1. Одеса. 2013.
12. Зейкан Я. П. Адвокат: цивільні справи: методичні поради./ Я. П. Зейкан. – Х., 2012. – 688с. (Бібл-ка “АО “ЧіП”).
13. Зейкан Я. П. Захист у цивільній справі: Науково-практичний коментар. / Я. П. Зейкан. – К., 2007. – 488 с.

14. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посіб. / Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко, А. В. Іванцова та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. - Харків : Право, 2014.
15. Погорецький М. А. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 365 с.
16. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты [Текст] : учеб. пособие / О. В. Синеокий. Харьков : Право, 2008. С. 57-58.
17. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>
18. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // Часопис Київського ун-ту права, 2020. № 3. С. 48-54. Електронний ресурс. Режим доступу: http://kul.kiev.ua//images//A/Chasopis/CHAS20_3.pdf

Список рекомендованої літератури та нормативних джерел курсу

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст. 282. Електронний ресурс : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст. 577 // Електронний ресурс : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
4. Основні положення про роль адвокатів. Прийняті УПІ Конгресом ООН зі запобігання злочинам у серпні 1990 р.
5. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, Прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р.
6. Європейська угода про осіб, що беруть участь у процесі Європейського суду з прав людини. Страсбург, 5 березня 1996 р.

7. Рекомендації И (2000) 21 Комітету міністрів державам-учасницям Ради Європи про свободу здійснення професійних адвокатських обов'язків. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи на 72-й зустрічі заступників міністрів 25 жовтня 2000 р.

8. Загальна декларація прав людини: Прийнято резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю. К. Качуренко. 2-е вид. К.: Юрінформ, 1992. С. 18-24.

9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. // Права людини: зб. док. / Укл. В. С. Семенов, О.Н. Ярмиш та ін. Х.: Ун-т внутр. справ, 1997. С. 4-25.

10. Резолюція (78) 8 «О юридической помощи и консультациях», принята Комитетом Министров Совета Европы 2 марта 1978 года // Российская юстиция. 1997. № 6. С. 3.

11. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_835

12. Положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, затв. Установчим З'їздом адвокатів України 17.11.12 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkdkka.org/polojennia/>

13. Положення Про Раду Адвокатів України, затв. Рішенням № 27 Ради адвокатів України від 17 грудня 2012 року.

14. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 р. № 504 «Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції».

15. Положення про Комітет з питань безоплатної правової допомоги [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2015.07.21-pologennya-4.pdf>

16. Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги, затв. рішенням № 27 Ради адвокатів України від 17.12.2012 р. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://unba.org.ua/akts-naau/category/18-pologennya.html>

17. Положення про комітет захисту прав адвокатів та гарантії адвокатської діяльності, затв. рішенням Ради адвокатів України №182 від 27 липня 2013 р.

18. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі, затв. наказом Міністерства юстиції України від 25.02.2014 р. № 386/5, за реєстр. у Міністерстві юстиції України 26.02.2014 р. за № 337/25114 (із змінами). – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1362 «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги».

20. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб».

21. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.01.2012 № 8 «Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі».

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2012 № 305 «Питання оплати послуг адвокатів, які надають вторинну правову допомогу особам, затриманим в адміністративному або кримінально-процесуальному порядку, а також у кримінальних справах».

23. Наказ Міністерства юстиції від 15.06.2012 № 891/5 «Про затвердження Порядку та критеріїв залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги».

24. Кримінальний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.

25. Цивільний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 40-41, 42, ст.492.

26. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747 [Електрон. ресурс] – Режим доступу: // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

27. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Електронний ресурс. [Текст]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>

28. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затв. рішенням Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 року № 120. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2016-06-11-polozhennya-151_57cd1502039cf.pdf

29. Положення про Комітет з питань адвокатської етики при Національній асоціації адвокатів України від 28.02.2014 р. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2014.10.25-pologennya-173.pdf>

30. Положення про Комітет захисту прав адвоката та гарантій адвокатської діяльності, затв. рішенням Ради адвокатів України № 182 від 27 липня 2013 р. [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://unba.org.ua/akts-naau/category/18-pologennya.html>

31. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363.

32. Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову

допомогу на тимчасовій основі: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 року № 8.

33. Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 465.

34. Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги: Рішення РАУ від 17 грудня 2012 року № 35.

35. Про забезпечення права адвокатів на належну оплату діяльності з надання безоплатної вторинної правової допомоги: Рішення РАУ від 27 липня 2013 року № 193.

Підручники, навчальні посібники, монографії, статті:

(бібліотека НЮАУ: <http://library.nulau.edu.ua/>)

1. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. –Київ: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.

2. Бова Є.Ю. Організація безоплатної правової допомоги в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Є.Ю. Бова. К., 2009. 21 с.

3. Варфоломеева Т.В. Защита в уголовном судопроизводстве/ Т.В. Варфоломеева. К.: Ин-т адвокатуры при Киевском ун-те им. Тараса Шевченко, 1998. – 204 с.

4. Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис. докт. юрид наук. за спеціальністю: 12.00.10. Харків. 2016. 490 с.

5. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні : монографія / Т.Б. Вільчик. – Харків: Право, 2015. 400 с.

6. Вільчик Т.Б. Напрями адаптації законодавства, що регулює надання безоплатної правничої допомоги в Україні, до європейських стандартів // Право України. № 12. 2016. С. 29-36.

7. Вільчик Т.Б. Організація роботи адвокатури в Україні : навч. посібник / Т. Б. Вільчик; за ред. Н. В. Сібільової; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. 340 с.

8. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. – М.: Изд-во МНИМП, 1998. 600 с.

9. Де Сальвиа М. Прецеденты Европейского Суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. / М. де Сальвиа. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 1072 с.

10. Иванцова А. В. Організаційні форми діяльності адвокатури: моногр. / А. В. Иванцова. – Х.: ФІНН, 2011. 247 с.

11. Комаров В. В. Цивільний процес у глобальному контексті / В. В. Комаров // Право України. 2011. № 10. С. 22-43.

12. Комаров В.В. Курс цивільного процесу: Підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. Х. : Право, 2011. 1352 с.

13. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х.: Право, 2012. Т. 2. 664 с.

14. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Пр; 2013. 824 с.

15. Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката: моногр. / Л. Д. Удалова, С. Л. Савицька. – Київ: КНТ, 2014. – 170 с.

16. Михайлів С. В. Адвокат-представник потерпілого у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / С. В. Михайлів; Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2011. 18 с.

17. Організація судових та правоохоронних органів [Текст] : підручник / за ред.: І. Є. Марочкіна ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». Х.: Право, 2014. (Розділ «Адвокатура»).

18. Погорецький М. А. Адвокатура України : підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 368 с.

19. Проект Ради Європи в Україні «Посилення спроможностей адвокатів та правозахисників щодо реалізації на національному рівні положень Європейської конвенції з прав людини та Європейської соціальної хартії (переглянутої)». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.coe.int/en/web/kyiv/39>

20. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Оферта Плюс С.Р.Л. проти Молдови» (Oferta Plus S.R.L. v. Moldova) від 19 грудня 2006 року, заява № 14385/04, пункти 145-147.

21. Рішення ЄСПЛ у справі «Рибацкі проти Польщі» (Rybacki v. Poland) від 13 січня 2009 року, заява № 52479/99, пункти 56-62.

22. Сакара Н. Право на справедливий судовий розгляд та національна практика цивільного судочинства / Н. Сакара. Право України. 2011. № 10. 63-31.

23. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты: новый курс адвокатского права и адвокатской криминалистики: учеб. пособие: изд. 2-е, испр. и доп. / О.В. Синеокий. – Х.: Право, 2012. – 516 с.

24. Умови надання безоплатної правової допомоги в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2016. № 1(13): [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n1/16osvzpl.pdf>.

25. Фіолевський Д. П.Адвокатура: підручник. / Д.П. Фіолевський. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Алерта, 2014. – 624 с.

26. Шандула О. О., Чубейко В. І. Моральні засади адвокатської діяльності. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 8. С. 492-494. Електронний ресурс. Текст. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2020/124.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/122>

27. Шандула О. О. Адвокатська монополія: національні тенденції та зарубіжний досвід / О. О. Шандула // Часопис Київського ун-ту права, 2020. № 3. С. 48-54. Електронний ресурс. Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images//A/Chasopis/CHAS20_3.pdf

28. Яновська О. Г. Адвокатура та судова риторика: навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / О. Г. Яновська. – Київ: КНЕУ, 2008 – 156 с.

29. Яновська О. Г. Змагальні засади процесу доказування в кримінальному провадженні / О. Г. Яновська // Юрид. Україна. – 2013. – № 8. – С. 77-82.

30. Яновська О. Г. Європейські стандарти надання безоплатної правової допомоги в кримінальному судочинстві: проблеми реалізації в Україні / О. Г. Яновська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6-1(2). – С. 199-202.

31. Brennan G. Strengths and perils: The Bar at the turn of the century / Sir Gerard Brennan : speech delivered Inaugural Sir Maurice Byers Lecture – at the New South Wales Bar Association, Sydney, 30 november 2000 // The Byers Lectures 2000–2012 / ed. Nye Perram, Rachel Pepper. – Federation Press, 2012. – 217P.

32. Case of Lutsenko v. Ukraine - Дело «Луценко против Украины» (№ 6492/11) [Electronic resource] : Judgment European Court of Human rights, Strasbourg, 03.07.2012 // European Court of Human rights. – Access mode: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112013> (date of treatment: 30.10.2015). – Title from the screen.

Інтернет-ресурси:

- Рішення Конституційного Суду України № 23-рп/2009, від 30.09.2009р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=73758>

- Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар - Тацій В.Я. – Вид-во 2012 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1233090949171/pravo/kriminalniy_protseualniy_kodeks_ukrayini_naukovo-praktichniy_komentar_-_tatsiy_vya

- Сайт Ради адвокатів України - <http://radaadvokativ.org.ua/>
- Сайт Національної асоціації адвокатів України - <http://unba.org.ua/akts-naau>
- Міжнародна асоціація адвокатів - <http://www.ibanet.org>
- Координаційний центр з надання безоплатної правової допомоги:
<http://legaid.gov.ua/ua/>
- Сайт Ради Європи - <http://www.coe.kiev.ua>
- Рада асоціацій адвокатів та товариств юристів Європи - <http://www.ccbe.eu>
- Проект ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції» -
<http://www.justicereformukraine.eu/uk/>
- Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://rada.gov.ua>.
- Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://kmu.gov.ua>.
- Офіційний сайт Міністерства юстиції України – <http://minjust.gov.ua>
- Офіційний сайт Національної асоціації адвокатів України
– <http://www.unba.org.ua/>
- Офіційний сайт Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури
– <http://vkdka.org>
- Офіційний сайт Київської міської кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури – <http://kmkdka.com>